

Problemy zrównoważonego rozwoju w turystyce

Problems of the sustainable development of tourism

Eugenia Panfiluk

Politechnika Białostocka, Katedra Turystyki i Rekreacji

Abstract

The article discusses problems connected with the implementation of the concept of sustainable development in tourism. The first part reviews the literature connected with the concept of sustainable development. The second part discusses the theoretical assumptions of the implementation of sustainable development in tourism. Various interpretations of sustainable development in tourism are presented and compared. In the third part the author presents practical aspects of implementing sustainable development. She describes the model of conduct by the regional self-government aimed at creating outside economical benefits. She quotes examples of implementing sustainable tourism by grass-roots initiatives undertaken by local communities along with the organs of government administration.

Keywords: balanced development, balanced tourism, ecotourism, outside benefits

Wprowadzenie

Innowacyjne podejście do zagadnienia rozwoju gospodarczego wyeksponowane zostało w nowej ekonomicznej strategii rozwoju – *sustainable development*. Dotychczasowa praktyka wskazuje, że świadomie lub podświadomie przyczynia się do rozwoju nowego kierunku badań naukowych, integrując wiedzę z różnych dziedzin. Jako rozwijająca się dyscyplina naukowa tworzy własną terminologię, metodykę i teorię. O jej wdrożeniu do działań gospodarczych świadczą liczne zapisy w dokumentach prawnych, które to decydują, iż paradygmat – *sustainable development* stanowi podstawę kształtowania stosunków społeczno – gospodarczo – środowiskowych. Również w turystyce, która działa na granicy systemu społecznego - gospodarczego i środowiskowego paradygmat zrównoważonego rozwoju

przyczynia się do nowego spojrzenia na formy kierunki jej rozwoju. Celem artykułu jest ukazanie wpływu teorii zrównoważonego rozwoju na zmiany zachodzące w turystyce.

Paradygmat zrównoważonego rozwoju

Idea koncepcji zrównoważonego rozwoju rozwija się już od przeszło siedemnastu lat. Jej geneza wiąże się z poszukiwaniem odpowiedzi na zasadniczy problem: *Czy współczesny rozwój gospodarczy nie prowadzi do osłabienia fundamentalnych podstaw, które warunkują dalsze trwanie gospodarki i społeczeństwa?*¹ Wówczas to krytycznej ocenie poddano:

- tradycyjne teorie wzrostu, a zwłaszcza neoklasyczną teorię wzrostu gospodarczego,
- dominujące trendy w produkcji, konsumpcji, postępie naukowo – technicznym, odpowiadające za nasilanie się kryzysu surowcowo – energetycznego, rosnące degradacji, zanieczyszczenia środowiska i ubożenia różnorodności biologicznej,
- relacje występujące pomiędzy systemem społecznym, środowiskowym i ekonomicznym, wynikające z obowiązującego silnie rozwiniętego antropocentrycznego systemu wartości,
- dezintegrację różnych, na ogół odrębnie traktowanych aspektów decydujących o wroście i rozwoju (aspekt ekologiczny, ekonomiczny, naukowy, etyczny).

W kategorii ogólnej po raz pierwszy rozwój zrównoważony zdefiniowano jako *„rozwój, który zaspakaja potrzeby obecne, nie pozbawiając przyszłych pokoleń możliwości zaspokojenia ich potrzeb.[...] Stabilny rozwój oznacza taki proces zmian, w którym eksploatacja zasobów, kierunki inwestowania, kierunki postępu technicznego i zmiany instytucjonalne pozostają w harmonii i zachowują bieżąco i na przyszłość możliwość zaspokojenia ludzkich potrzeb i aspiracji”*². Za nadrzędny cel tak rozumianego rozwoju uznano zapewnienie godnego życia członków obecnego i przyszłych pokoleń przez zaspokojenie podstawowych potrzeb materialnych i zagwarantowanie warunków rozwoju potencjału tkwiącego w ludziach³.

¹ Fiedor B. (red.), 2002. *Podstawy ekonomii ochrony środowiska i zasobów naturalnych*. Wydawnictwo BEACK, Wrocław, s. 46.

² *Nasza Wspólna przyszłość. Raport Światowej Komisji do Spraw Środowiska i Rozwoju PWE*, Warszawa 1991, s.71.

³ *Ibidem*, s.71.

Na gruncie polskim rozwój zrównoważony zdefiniowano jako *rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń*⁴.

Zdefiniowanie kategorii zrównoważonego rozwoju pozwoliło na określenie zasad, które stanowiły praktyczne wskazówki do formułowania celów rozwojowych społeczeństw świata. Określono, iż nowy model zrównoważonego rozwoju gospodarczego powinien realizować wzrost gospodarczy, uwzględniać ograniczenia wynikające z uwarunkowań ekologicznych i dążyć do podnoszenia jakości życia ludzi⁵.

Zrównoważony rozwój to wyzwanie dla współczesnego społeczeństwa, jest jednym z proponowanych sposobów zapobieżenia nadmiernej eksploatacji wszystkich elementów środowiska przyrodniczego poprzez racjonalne korzystanie z zasobów i walorów środowiskowych i stworzenie warunków umożliwiających zachowanie różnorodności biologicznej i krajobrazowej. Racjonalizacja polega na poszukiwaniu optymalnej równowagi w relacjach międzysystemowych gospodarka – społeczeństwo – środowisko, z uwzględnieniem ograniczeń rozwoju przestrzennego i uwarunkowań ekologicznych⁶. Kształtowania równowagi w związkach zachodzących w płaszczyźnie użytkowania, ochrony i kształtowania.

W praktycznym ujęciu zrównoważony rozwój będzie pomnażał gospodarcze, przyrodnicze i społeczne podstawy zaspokojenia potrzeb obecnego i przyszłego pokolenia. Propagując nowoczesny kierunek rozwoju gospodarczego, wdrażanie nowoczesnych sposobów organizacji i sterowania jednostkami gospodarczymi, racjonalizacji wykorzystania zasobów odnawialnych i nieodnawialnych, zamkniętych cykli produkcyjnych, czystych ekologicznie technologii produkcyjnych, recykling, stanowi nową, współczesną, wyższą formę ochrony środowiska przyrodniczego zapewniając bezpieczeństwo i wysoką jakość życia.

⁴ Ustawa Prawo ochrony środowiska Dz U 2001, nr 62. poz. 627 z późniejszymi zmianami.

⁵ Między innymi: *Podstawy...* op.cit; G. Dieckheuer, B. Fiedor, P.Lang (red.). *Aspects of sustainable economic development*. Frankfurt am Main – New York 2000.

⁶ Optymalizację należy rozumieć w szerokim sensie, jako postępowanie w ujęciu systemowym prowadzące do wyboru względnie najlepszego rozwiązania w określonych warunkach. Za ograniczenia rozwoju przestrzennego literatura przedmiotu uznaje: ograniczenia fizjograficzne wynikające z cech budowy geologicznej i przestrzeni geograficznej, struktury użytkowania terenów ukształtowanych w przeszłości, technologii systemów infrastruktury technicznej, strukturalny wynikający z konieczności przebudowy dawnych struktur miejskich.

Dla potrzeb praktycznego wdrażania koncepcji zrównoważonego rozwoju opracowano zasady, które stanowią praktyczne wskazówki dla formułowania celów rozwojowych społeczeństw.

Przez siedemnaście lat włączania koncepcji zrównoważonego rozwoju do wszystkich sfer życia człowieka światowa gospodarka znacznie zmieniła swoje oblicze. Obecnie zmiany te określa się jako cywilizacyjne zmiany społeczeństwa industrialnego w kierunku globalnego społeczeństwa opartego na wiedzy⁷. Prowadzone badania w obszarze zmian cywilizacyjnych pozwoliły na wyodrębnienie sześciu trendów w zakresie:

- wiedzy, jako czynnika rozwoju społeczno – gospodarczego i wiodące źródło bogactwa narodów (wartości dodanej),
- ochrony biosfery, jako miejsca procesów życiowych, rozwoju ludzkości i funkcjonowania gospodarki,
- globalizacji, jako ponadnarodowej formy prowadzenia działalności gospodarczej, tworzenie światowego rynku, a także jako sposób przewyciężenia narodowych i regionalnych ograniczeń rozwojowych, spowodowanych tradycją kulturową, poziomem wykształcenia, dostępem do nowoczesnych technologii, w także uwarunkowaniami technologicznymi,

⁷ Wyrasta z krytyki tradycyjnych wzorców rozwoju i odpowiadającej im polityki ekonomicznej, pojmującej wzrost jako powiększenie konsumpcji materialnych dóbr i usług, czyli dobrobytu materialnego. Zapoczątkowanie badań nad nowym modelem rozwoju gospodarczego ma związek z realizacją programu środowiskowego ONZ. Podczas posiedzenia Sesji Zarządzającej Programem Środowiskowym ONZ (*United Nations Environment Programme* – UNEP w 1975 roku po raz pierwszy sformułowano to pojęcie dla określenia społeczeństwa, którego rozwój nie może być zakłócony barierami środowiskowymi powstałymi jako rezultat rozwoju cywilizacji mechanistycznej. Społeczeństwa zdolnego do samosterowania rozwojem, respektującego prawa środowiskowe, oszczędną produkcję i konsumpcję oraz wykorzystywanie odpadów, dbające o przyszłościowe konsekwencje podejmowanych działań, a więc także o potrzeby i zdrowie przyszłych pokoleń. Końcowy raport z 1987 roku, Światowej Komisji ONZ ds. *Środowiska i Rozwoju (Raport Brundtland)*. Raport definiuje zrównoważony rozwój jako, „*rozwój, który zaspakaja potrzeby obecne, nie pozbawiając przyszłych pokoleń możliwości zaspokojenia ich potrzeb.[...] Stabilny rozwój oznacza taki proces zmian, w którym eksploatacja zasobów, kierunki inwestowania, kierunki postępu technicznego i zmiany instytucjonalne pozostają w harmonii i zachowują bieżąco i na przyszłość możliwość zaspokojenia ludzkich potrzeb i aspiracji*”, wprowadzając do pierwotnego pojęcia aspekt sprawiedliwości międzypokoleniowej. Za: *Nasza wspólna przyszłość*, PWE, Warszawa 1991. Raport G. O. Brundtland zostaje rozwinięty w 1992 roku podczas konferencji ONZ w Rio de Janeiro, w deklaracji w sprawie Środowiska i Rozwoju. *Rozwój nastąpi wówczas, gdy zostaną uwzględnione, przy planowaniu i realizacji, powiązania pomiędzy społeczeństwem, gospodarką i środowiskiem przyrodniczym i nastąpi określenie norm współpracy międzynarodowej niezbędnej przy realizacji tej polityki*. Za: *Dokumenty końcowe Konferencji Narodów Zjednoczonych „Środowisko i Rozwój”*, Rio de Janeiro 3-14 czerwca 1992, Warszawa 1998.

- informatyzacji, jako zastosowanie nowych technologii informatycznych i telekomunikacyjnych do rozwijania kontaktów międzyludzkich, przekazywania, gromadzenia, udostępniania danych oraz wykorzystania informacji,
- wirtualizacji, jako sposobu tworzenia obrazów przyszłości, abstrakcyjnych eksperymentów, rozwoju kreatywności, a także jako sposób twórczości kulturowej i działalności gospodarczej,
- gospodarki usług, jako głównego miejsca działalności ludzkiej i wiodący dział kreowania bogactwa jednostek, społeczności i narodów⁸.

Analiza wpływu tych trendów na wdrażanie paradygmatu zrównoważonego rozwoju pozwala na stwierdzenie, iż we wszystkich jego dziedzinach mają one pozytywne oddziaływanie⁹. Zatem można stwierdzić, iż współczesne zmiany zachodzące w społeczeństwie zmierzają do realizacji paradygmatu zrównoważonego rozwoju.

Zrównoważony rozwój a turystyka

Zmiany cywilizacyjne w istotny sposób też rzutują na rozwój turystyki. To właśnie od około dwudziestu lat obserwuje się wzrost ruchu turystycznego na świecie. Do najistotniejszych przyczyn wzrostu ruchu turystycznego zalicza się zmianę charakteru wykonywanej pracy z pracy fizycznej na usługową, wzrost czasu wolnego związany ze wzrostem wydajności pracy oraz dobrobyt materialny. Ponadto obserwuje się zmiany zachowań turystów z turystyki masowej biernej na turystykę indywidualną i grupową, aktywną. Zmianie ulega też obszar destynacji turystycznej, obserwowany jest wzrost zainteresowań turystów w kierunku obszarów przyrodniczo cennych. Można zatem stwierdzić, iż rozwój turystyki związany jest z wypadkową procesów podejmowanych w sferze gospodarczej, społecznej i środowiskowej.

Poszukując zatem związków zrównoważonego rozwoju z turystyką należy stwierdzić, że istotą zrównoważonego rozwoju jest równorzędne traktowanie trzech sfer: gospodarczej, społecznej i ekologicznej, które dla turystyki stanowią sferę procesów realnych. Wspólną więc płaszczyzną obu kategorii jest działanie na styku trzech sfer: środowiskowej, społecznej i gospodarczej. Zbieżność ta po-

⁸ Poskrobko B., 2009. *Współczesne trendy cywilizacyjne a idea zrównoważonego rozwoju*, (w:) B. Poskrobko (red.). *Zrównoważony rozwój gospodarki opartej na wiedzy*. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, s. 111-112.

⁹ Ibidem, s. 116-125.

woduje, iż turystyka by rozwijać się powinna funkcjonować zgodnie z paradygmatem zrównoważonego rozwoju.

Koncepcja zrównoważonego rozwoju w turystyce została sformułowana podczas Światowej Konferencji na temat Zrównoważonej turystyki w kwietniu 1995 roku w Lanzarote. Wówczas to Światowa Organizacja Turystyki, Program Środowiskowy przy ONZ, UNESCO i Komisja Wspólnoty Europejskiej opracowały Lanzarocką Kartę Zrównoważonej Turystyki. Przyjęto, iż wszelkie działania turystyczne muszą mieścić w ramach zrównoważonego rozwoju i powinny sprzyjać rozwojowi społecznemu, środowiskowemu i gospodarczemu. Powinny zmierzać ku:

- pełnemu zintegrowaniu ze środowiskiem naturalnym, kulturowym i społecznym,
- współpracy na wszystkich poziomach od lokalnego po krajowy i międzynarodowy w układzie pionowym i poziomym,
- wzrostowi jakości życia społeczności lokalnych,
- wzbogaceniu kulturowemu każdego miejsca destylacji turystycznej,
- przywracaniu równowagi środowiskowej poprzez pomoc w dziedzinie współpracy technicznej i pomocy finansowej
- wzmocnieniu i zwiększeniu promocji systemu zarządzania turystyką przyjazną środowisku,
- wprowadzaniu działań minimalizujących negatywne oddziaływanie na środowisko transportu,
- wprowadzanie działań minimalizujących zasobochłonność sektora turystycznego.

Istnieją rozbieżności w zakresie pojmowania turystyki zrównoważonej.

Nurt opierający się bezpośrednio na modelu zrównoważonego rozwoju nadaje koncepcji zrównoważonej turystyki szeroki wymiar¹⁰. Nurt ten definiuje turystykę zrównoważoną jako *każdą formę rozwoju turystycznego, zarządzania i aktywności turystycznej, która podtrzymuje ekologiczną, społeczną i ekonomiczną integralność terenów, a także zachowuje dla przyszłych pokoleń w nie zmienionym stanie zasoby naturalne i kulturowe tych obszarów*¹¹. Inna definicja tego nurtu określa turystykę zrównoważoną jako *formę rozwoju turystyki lub działalności turystycznej, która respektuje środowisko, zapewnia długofalową ochronę zasobów naturalnych*

¹⁰ Kiryluk H., Borkowska – Niszczota M., 2006. *Koncepcja turystyki zrównoważonej w teorii i praktyce*. (w:) A. Nowakowska, M. Przydział (red.). *Turystyka w badaniach naukowych*. Rzeszów, s.110.

¹¹ Federacja Parków Narodowych i Rezerwatów Przyrody Europy.

*i kulturalnych i jest społecznie i ekonomicznie możliwa do zaakceptowania i sprawiedliwa*¹².

Spotyka się również w literaturze podejście utożsamiające zrównoważoną turystykę do ekoturystyki, turystyki alternatywnej czy zielonej. W tym kontekście występuje dwa stanowiska. Jedno z nich tzw. „małej skali” identyfikuje zrównoważoną turystykę z formą ruchu turystycznego, z kolei drugie stanowisko podporządkowuje wszelkie formy działalności gospodarczej zasadom etyki ekologicznej¹³.

W myśl założeń zrównoważonego rozwoju utożsamianie turystyki do określonej formy turystycznej czy też całkowite podporządkowanie etyce ekologicznej prowadzi do wypaczenia ogólnej idei paradygmatu zrównoważonego rozwoju. Zgodnie z jego nadrzędną zasadą turystyka zrównoważona obejmuje działalność dopuszczaną ekologicznie, uzasadnioną ekonomicznie i pożądaną społecznie¹⁴. Zatem zrównoważona turystyka powinna dotyczyć strony podaży turystycznej (np. ekologizacja regionów turystycznych, produktu turystycznego, kadr turystycznych) oraz strony popytowej (np. ekologizacja konsumpcji turystycznej, czyli kształtowania proekologicznych potrzeb i zachowań konsumenta)¹⁵.

Można zatem stwierdzić, że w szerokim ujęciu zrównoważona turystyka to sposób gospodarowania, który oznacza:

- systemowe i całościowe ujmowanie zjawisk gospodarczych, społecznych i przyrodniczych, postrzeganie ich współzależności, zależności pomiędzy różnymi formami użytkowania środowiska a jego stanem i jakością życia społeczeństwa,
- włączenie aspektu synergizmu powstającego w rozwoju działalności gospodarczej,
- wybór priorytetów rozwojowych, produkcyjnych i konsumpcyjnych przy stosowaniu zestawu kryteriów gospodarczych, ekologicznych i społecznych,
- bilansowanie korzyści i strat w odniesieniu do sfer gospodarki, społeczeństwa i środowiska,

¹² Rekomendacja Rady Europy no R. 95 10 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie polityki zrównoważonego rozwoju turystyki na obszarach chronionych. Dokument elektroniczny.

Tryb dostępu: http://www.lkp.org.pl/prawo-html/recomend_turist_pl.html, stan z dn. 15.07.2011 r.

¹³ Swichtenberg A., 1996. *Turystyka alternatywna i ekoturystyka – nowe pojęcia w geografii turystyki*. Turyzm, T. III.

¹⁴ *Ekopolityka w turystyce*. Instytut na Rzecz Ekorozwoju, Warszawa 1998.

¹⁵ Kiryłuk H., Borkowska – Niszczota M., 2006. *Koncepcja turystyki zrównoważonej ...op. cit.*, s. 111.

- traktowanie środowiska jako ograniczonej całości, które podlega podobnie jak gospodarka stałym procesom rozwojowym o charakterze ewolucyjnym i sporadycznym przekształceniom typu rewolucyjnego,
- ocenianie zmian stanu środowiska poprzez nowy paradygmat jego wartości, jaką stanowi zachowanie zdolności ekosystemów do trwałego rozwoju.

Podsumowując powyższe rozważania należy stwierdzić, że zrównoważona turystyka powinna przejawiać się taką formą aktywności turystycznej, która odbywa się z poszanowaniem środowiska naturalnego, gwarantując długotrwałe zachowanie jego walorów. Należy uznać, że to kompromis między konkurencyjnymi interesami gospodarki turystycznej a potrzebami ekosystemów¹⁶. Kompromis realizowany w oparciu o kryteria optymalności, racjonalności i skuteczności. Jest on uwarunkowany różnymi alternatywnymi możliwościami wykorzystania ograniczonych, posiadających niejednakową produktywność czynników wytwórczych. Alternatywność dotyczy wyboru celów, kierunków i rodzaju podejmowanej działalności turystycznej. Ograniczoność odnosi się do potencjału środowiska i jego elementów. Którego jakość jednocześnie decyduje o przebiegu i efektywności rozwoju turystyki. Ograniczoność potencjału środowiskowego w warunkach wzrostu demograficznego i rozwoju coraz wyższych form gospodarczych oraz realizacja różnorodnych potrzeb z pogranicza potrzeb biologicznych i psychologicznych powoduje, iż środowisko, jego zasoby i walory są dobrem gospodarczym o charakterze publicznym i dlatego też podlega ochronie.

Praktyczny wymiar zrównoważonej turystyki

Teoretyczny wymiar turystyki zrównoważonej znalazł swoje odzwierciedlenie w praktyce. Świadczą o tym liczne zapisy dokumentów programowo politycznych¹⁷ i przykłady dobrych praktyk realizowanych przez podmioty turystyczne¹⁸.

Opracowany na podstawie ogólnych założeń zrównoważonego rozwoju holistyczny model zrównoważonej turystyki dla regionu turystycznego zwiera następujące rekomendacje wdrożenia:

¹⁶ *Kierunki rozwoju turystyki w Polsce na lata 2007-2013. Załącznik do Strategia rozwoju turystyki na lata 2007-2013.* Polska Organizacja Turystyczna.

¹⁷ Instrumenty sterowania zrównoważoną turystyką przedstawiły: Kiryluk H., Borkowska Niszczota M., 2005. *Turystyka zrównoważona.* (w:) Zarządzanie turystyką na obszarach przyrodniczo cennych. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok, s. 58 – 60.

¹⁸ Liczne przykłady podejmowania działań proekologicznych w sektorze turystycznym opisuje Bohdanowicz P., 2006. *Turystyka w świadomość ekologiczną.* Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, s.194-203.

- proekologicznej infrastruktury i dogodnych form wypoczynku,
- oszczędnego gospodarowania zasobami,
- przyjaznej środowisku gospodarki energetycznej,
- zielonego marketingu,
- proekologicznej gospodarki odpadami,
- przywracania obszarom ich pierwotnego charakteru i stosowania naturalnych materiałów budowlanych,
- wdrażania rolnictwa i leśnictwa przyjaznego środowisku,
- tworzenie sieci dróg zgodnej z wymogami środowiska, posiadającej strefy wolne od hałasu,
- kształtowanie krajobrazu zgodnie z lokalnym charakterem i tradycjami,
- pozostawienie niezbędnej przestrzeni życiowej dla zwierząt i roślin, a także dla całych biotopów¹⁹.

W praktyce wdrażanie tego modelu nie jest pełne. Napotymane trudności wynikają z nieuwzględnienia lokalnych opinii w kwestii eksploatacji zasobów i rozwoju, różnorodnego sposobu rozumienia tzw. granic dopuszczalnej zmiany, lokalnych potrzeb w zakresie rozwoju społeczno – gospodarczego, prawa lokalnych społeczności do zarządzania własnym środowiskiem, wartości lokalnej wiedzy i doświadczenia²⁰.

Wydaje się w tym przypadku możliwość wdrożenia modelu zrównoważonej turystyki opartej na zarządzaniu przestrzenią na poziomie lokalnym. Jest to również uzasadnione z punktu widzenia zakresu kompetencji władz samorządowych. Model ten uwzględnia powyższe wytyczne traktując je jako wiązkę działań proekologicznych, minimalizujących obciążenie środowiskowe. Model zakłada, iż określenie progu penetracji turystycznej wyznacza lokalna granica odporności ekosystemów przyrodniczych i powinna być ściśle związane z liczbą przedsiębiorstw funkcjonujących na lokalnym rynku turystycznym. Zgodnie z zasadą gospodarki wolnorynkowej, podmioty gospodarcze, jeśli będą chciały wejść na rynek muszą zaoferować jakościowo lepszy produkt od już istniejącego. Dla władz lokalnych jakościowo lepszy produkt to czysty ekologicznie produkt turystyczny²¹.

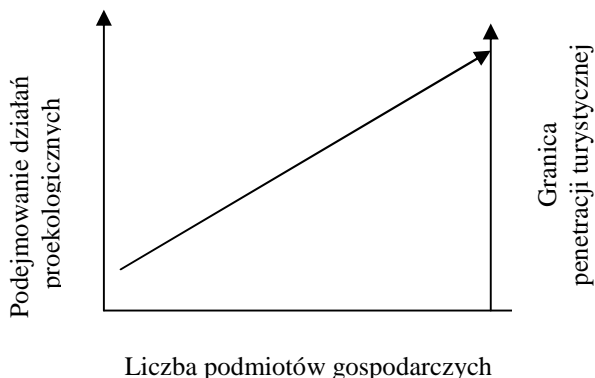
Zachowanie się przedsiębiorstw przedstawia rysunek 1. Przy określonej granicy penetracji turystycznej wraz ze wzrostem liczby przedsiębiorstw wzrasta ilość

¹⁹ *Tourism and Environment*. Council of Europe, Strasburg 1997.

²⁰ Sharpley R., 2008. *Turystyka a środowisko*. (w:) L. Pender, R. Sharpley (red.). Zarządzanie turystyką. PWE, Warszawa, s.325.

²¹ Panfiluk E., 2003. *Różnorodność biologiczna a turystyka*. (w:) B. Poskrobko (red.). Sterowanie zachowaniem różnorodności biologicznej. Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok 2003, s. 115-117.

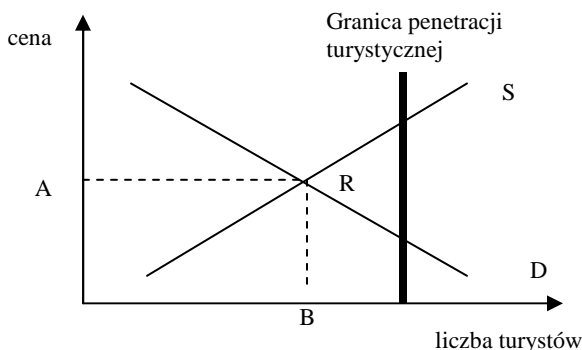
podejmowanych działań proekologicznych, czyli podmioty gospodarki turystycznej przeznaczają więcej funduszy na działania proochronne.

Źródło: Panfiluk E., 2003. *Różnorodność biologiczna a turystyka*. (w:) B. Poskrobko (red.). Sterowanie zachowaniem różnorodności biologicznej. Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok.

Rys. 1. . Zakres działań proekologicznych przez podmioty gospodarcze przy określeniu dopuszczalnej granicy penetracji turystycznej regionu

Działania proekologiczne związane są ściśle z kosztami wytwarzania produktu turystycznego, wzrost nakładów proekologicznych powoduje wzrost ceny produktu turystycznego, dlatego wszelkie działania proekologiczne podejmowane będą do określonego poziomu opłacalności gospodarczej, czyli do osiągnięcia ceny równowagi rynkowej, co obrazuje rys. 2.

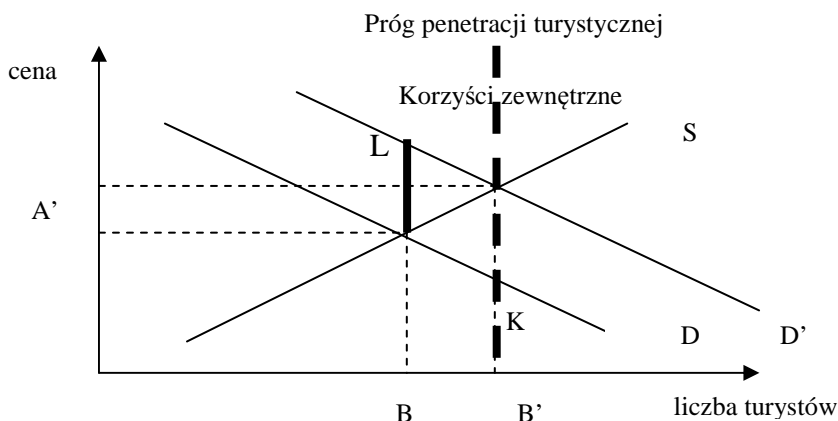

Źródło: Panfiluk E., 2003. *Różnorodność biologiczna a turystyka*. (w:) B. Poskrobko (red.). Sterowanie zachowaniem różnorodności biologicznej. Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok.

Rys. 2. Wartość nakładów proekologicznych

Podmioty gospodarcze będą podejmować działania proekologiczne /S/ aż cena produktu turystycznego /A/ osiągnie wartość równowagi w punkcie R przy optymalnej liczbie turystów /B/, dalsze podejmowanie działań proekologicznych spowoduje wzrost ceny, spadek liczby potencjalnych klientów i koszty wyprodukowanego produktu turystycznego przewyższą uzyskane z niego korzyści. Konkurencja zmusza przedsiębiorstwa do osiągania wartości optymalnej dla nakładów na działania proekologiczne lub muszą opuścić rynek.

Dalsze działania proekologiczne powinny być finansowane przez władze lokalne (rys. 3).

Źródło: Źródło: Panfiluk E., 2003. *Różnorodność biologiczna a turystyka*. (w:) B. Poskrobko (red.). *Sterowanie zachowaniem różnorodności biologicznej*. Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok.

Rys. 3. Korzyści zewnętrzne uzyskiwane z działań ekologicznych samorządów lokalnych

Krzywa D wyraża popyt na oferowany ekologicznie czysty produkt turystyczny. Bez interwencji samorządu liczba turystów wynosiłaby B, co wynika z równowagi między popytem a podażą, przy optymalnej dla przedsiębiorstw cenie A. Liczba oferowanych miejsc osiąga granicę penetracji turystycznej, na rynku występuje więc niedobór, wyrażoną liczbą B-B'. Niedobór ten mogą wyeliminować władze, poprzez finansowanie przedsięwzięć i inwestycji proekologicznych. Umożliwi to przesunięcie się popytu na krzywą D'. Pojawią się jednocześnie korzyści wyrażone odległością K-L, wartość finansową inwestycji podjętych przez władze lokalne. Krzywa S odzwierciedla liczbę miejsc oferowanych turystom. Uwzględnienie korzyści zewnętrznych przez rynek spowoduje przesunięcie, krzywej popytu z D na D', zaś liczby turystów z B na B'. Nowa cena równowagi bę-

dzie się kształtowała na poziomie A' i będzie w części finansowana przez władze lokalne. Korzyści zewnętrzne zostaną zdyskontowane w wyniku wzrostu liczby turystów.

Opisane działania możliwe są do zastosowania jedynie przy ścisłej kontroli organów władz lokalnych, gdzie przedmiotem konkurencji byłby maksymalnie czysty produkt ekologiczny, który powinien, w myśl założeń zrównoważonego rozwoju zaspakajać potrzeby współczesnych klientów, a jednocześnie zapewniać przyszłym pokoleniom możliwość realizacji ich własnych potrzeb.

Koncepcja zrównoważonej turystyki powinna dotyczyć wszystkich usługodawców, związanych bezpośrednio lub pośrednio z branżą turystyczną, gdyż działania ochronne mają tylko wtedy sens, gdy realizowane są w sposób kompleksowy i odnoszą się do wszystkich poziomów organizacji systemów ekologicznych.

Innym dobrym przykładem wdrażania proekologicznych działań w turystyce są przedsięwzięcia podejmowane przez francuskie organizacje turystyczne i parki krajobrazowe, polegające na czynnym wsparciu przedsiębiorców turystycznych, których działalność opiera się na zasadach zrównoważonego rozwoju oraz na wdrażaniu Kodeksu Dobrej Praktyki Zawodowej. Kodeks określa wymagania w stosunku do przedsiębiorców i ich działalności gospodarczej nie tylko według kryteriów przyjmowania gości, ale także stosowania ekologicznej technologii grzewczej, niskiego zużycia wody, zagospodarowania odpadów, stosowania biopreparatów, oferowanie zdrowej żywności, potraw regionalnych, włączania akcentów lokalnej kultury, oznakowania, szkolenia personelu, systemu informacji klientów. Podmioty, które wdrażają do swojej praktyki i oferują produkt turystyczny posiadający zarówno cechy wysokiej oferty warunków zakwaterowania i przyjmowania gości, jak i atrakcyjności krajoznawczo – przyrodniczej mogą posługiwać się znakiem parku i liczyć na marketing na rynku turystycznym. W 2001 roku na terenie tylko jednego Parku w Briere piętnaście firm wdrożyło Kodeks Dobrej Praktyki Zawodowej.

Podsumowanie

Poddane analizie wybrane zagadnienia teoretyczne i praktyczne świadczą o wejściu na stałe do nauki i praktyki kategorii zrównoważonego rozwoju. Stała się ona domeną również turystyki. W praktyce jednak działania realizowane w sektorze turystycznym skupiają się bardziej na działaniach proekologicznych chroniących środowisko przyrodnicze, będące podstawą destynacji ruchu turystycznego niżeli kompleksowe działania. Jednak proces ten jest już na stałe w turystyce a dalsze

jego pogłębianie się będzie prowadzić do holistycznego ujmowania kategorii zrównoważonego rozwoju.

Piśmiennictwo

1. Dieckheuer G., Fiedo B., Lang P. (red.), 2000. *Aspects of sustainable economic development*. Frankfurt am Main – New York.
2. Bohdanowicz P., 2006. *Turystyka w świadomość ekologiczną*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
3. *Dokumenty końcowe Konferencji Narodów Zjednoczonych „Środowisko i Rozwój”*, Rio de Janeiro 3-14 czerwca 1992, Warszawa 1998.
4. *Ekopolityka w turystyce*, Instytut na Rzecz Ekorozwoju, Warszawa 1998.
5. Fiedor B. (red.), 2002. *Podstawy ekonomii ochrony środowiska i zasobów naturalnych*. Wydawnictwo BEACK, Wrocław.
6. *Kierunki rozwoju turystyki w Polsce na lata 2007-2013. Załącznik do Strategia rozwoju turystyki na lata 2007-2013*, Polska Organizacja Turystyczna.
7. Kiryluk H., Borkowska – Niszczota M., 2006. *Koncepcja turystyki zrównoważonej w teorii i praktyce*. (w:) A. Nowakowska, M. Przydział (red.). *Turystyka w badaniach naukowych*. Rzeszów.
8. Kiryluk H., Borkowska – Niszczota M., 2005. *Turystyka zrównoważona*. (w:) *Zarządzanie turystyką na obszarach przyrodniczo cennych*. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok 2005.
9. *Nasza Wspólna przyszłość. Raport Światowej Komisji do Spraw Środowiska i Rozwoju PWE*, Warszawa 1991.
10. Panfiluk E., 2003. *Różnorodność biologiczna a turystyka*. (w:) B. Poskrobko (red.). *Sterowanie zachowaniem różnorodności biologicznej*. Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok 2003.
11. Poskrobko B., 2009. *Współczesne trendy cywilizacyjne a idea zrównoważonego rozwoju*. (w:) B. Poskrobko (red.). *Zrównoważony rozwój gospodarki opartej na wiedzy*. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku.
12. Sharpley R., 2008. *Turystyka a środowisko*. (w:) L. Pender, R. Sharpley (red.). *Zarządzanie turystyką*. PWE, Warszawa.
13. Swichtenberg A., 1996. *Turystyka alternatywna i ekoturystyka – nowe pojęcia w geografii turystyki*, "Turizm" 1996, T. III.
14. *Ustawa Prawo ochrony środowiska* Dz. U. 2001, nr 62. poz. 627 z późniejszymi zmianami.